

Makaleler/Articles:

Ordu Kazası'nda Asayiş Sorunları (19. Yüzyılın Sonu-20. Yüzyılın Başı)

The Problems of Order in the Ordu Town (In the End of the 19th Century-The Beginnings of the 20th Century)

Esat AKTAŞ*
Hakan YAŞAR♦

Özet

Asayiş sorunu, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti'nin genelinde yaşanmaktaydı. Özellikle devletin birçok konuda sorun yaşadığı ancak sorunlarına kurumsal ve toplumsal olarak çözüm aradığı bir dönemdi. Bu dönemde devlet, savaşlarla dış tehditlere karşı koymaya çalışırken içerideki tehditlerle de mücadele etmek zorundaydı. Bu iç tehditlerden biri de asayiş sorunlarıydı. Başta eşkıyalık olmak üzere asayiş tehdit eden gasp, hırsızlık, cinayet, ahlak sorunları gibi sıkıntılar mevcuttu. Trabzon vilayeti içerisinde yer alan Ordu kazasında yaşananlar, bunlara örnek olarak seçilip incelenecektir. Kazadaki hanedan üyelerinin olaylara etkisiyle birlikte bölgenin coğrafi yönden sarp olması ve 19. yüzyılda yaşanan göçler neticesindeki Gürcü muhacirlerin iskânı bölgede yaşanan sorunları daha da içinden çıkılmaz bir hale getirdi. Devleti temsil eden idareciler, eşkıyalarla mücadele yöntemlerinde önemli bir yeri olan güvenlik güçlerinden yoksun olup bu konuda Gürcü muhacirlerin ortaya çıkardığı olumsuzluklar sebebiyle de sıkıntı yaşadı. Bu çalışmada, Ordu kazasında meydana gelen asayiş olaylarıyla devletin bu yöndeki mücadelesi aktarılacaktır. Ayrıca yerel ahalden olan eşkıyalarla birlikte muhacir göçünün etkisi, meydana gelen vaka örnekleriyle değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Ordu Kazası, Eşkıyalık, Asayiş.

---

* Yrd.Doç.Dr., Bayburt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü BAYBURT, esataktas52@hotmail.com

♦ Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü TOKAT, hyasar81@hotmail.com

Abstract

In the beginning of the 20th century and end of the 19th century there is the problem of the order in the Ottoman State. Especially it is a period that the state live alot of problems but solutions were looked for against the problems as corporate and social. In that period the state had to struggled with internal threats while it was stuggling external threats with wars. One of these internal threats was order problems. Firstly, there were problems like extortion,theft, urder, moral problems that threat the order. The events that were lived in Trabzon city and Ordu town will be chosen and examined. With the effects of the memebers of the town against the problems being steep of the region as geographic and the settlement of Georgian emigrant worsen living problems in the region. While administrators who present the state struggled with bandits , they had not security forces and they lived in troubled because of the Georgian emigrants. I n this paper, the order events taht happened in Ordu town and the struggle of the state will be transfered. And also, with bandits who were from local people and effects of the migrations of refugees will be tried to be evaluated with event examples that happened.

Key words: Ottoman State, Ordu town, Banditry, Order

Giriş

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında Ordu kazasında asayişe müteallik sorunların ele alınacağı bu çalışmada gerek yerel idarecilerin, gerekse merkezi idarenin asayişsizlik sorununu çözmeye dair teşebbüslerine de yer verilecektir. Asıl konuya geçmeden önce bahsi geçen dönemde, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasî, askerî ve iktisadî şartlar hakkında genel bilgi vermenin yararlı olacağı düşünülmektedir. Zira bir devlette asayişin istenilen ölçülerde sağlanıp sağlanamaması bahsedilen koşullarla doğrudan ilgilidir.

Osmanlı Devleti'nde yenilik hareketlerinin önemli bir merhalesi olan Tanzimat Fermanı'nın ilan edildiği 19. yüzyıl, son derece sıkıntılı bir dönemdi. Dönemin Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa'nın etkisiyle ilan edilen Tanzimat Fermanı, 3 Kasım 1839'da Gülhane'de okundu. Fermana, önceki dönemin eksiklikleri ile devletin ve halkın fakirleştiği vurgulanmaktaydı. Bu kötü gidişat, ancak çeşitli haklarla düzeltilebilecekti. İlk olarak can, mal, namus gibi haklar üzerinde durularak bunların dışında birçok alanda adaletin sağlanacağından ve sorunların çözüm yollarından bahsedilmekteydi.¹

Osmanlı idarecileri 1856 yılında Islahat Fermanı'yla gayrimüslim tebaasına bazı haklar verse de ayrılıkçı hareketlerin önüne geçemedi. II. Abdülhamid'in

¹ Edouard-Philippe Engelhardt, *Türkiye'de Çağdaşlaşma Hareketleri-Tanzimat*, Örgün Yayınevi İstanbul, 2010, s.15; Abdullah Saydam, "Tanzimat Devri Reformları", *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 783-785.

tahta çıktığı sırada devlet, Sırbistan ve Karadağ ile savaşıyordu. Buna ise Bosna ve Hersek ile Bulgaristan olayları zemin oluşturmuştu.² Sultan Abdülhamid, bu siyaset ortamında Osmanlı tahtına bazı sözler vererek oturdu. Haklar noktasında Jön Türklere yani Yeni Osmanlılara³ 1876'da Meşrutiyet'i ilan edeceğine dair söz vererek tahta çıkan II. Abdülhamid, sözünü tutarak Meşrutiyet'i ilan ettiyse de Osmanlı'nın bu ilk meşrutî yönetimi uzun sürmedi.

Devlet siyasi ve askeri alanda birtakım krizler yaşarken ülke ekonomisinin durumu da iç açıcı değildi. Osmanlı Devleti'nde üretim büyük ölçüde tarıma dayanmaktaydı ve 19. yüzyılda biryandan tarımsal üretim artırılmaya çalışılırken diğer yandan yerli sanayiye geliştirmek amacıyla çeşitli çalışmalar yapıldı. Lakin bunlar istenilen sonucu vermeyecekti. Zira Osmanlı'nın ekonomik hayata dair birçok yapısal sorunu olduğu gibi kapitülasyonlar ve Kırım Savaşı'ndan itibaren alınmaya başlayan dış borçlar, ülke ekonomisinin gelişmesinin önünde büyük engel teşkil etmekteydi. Ayrıca 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başında bir taraftan isyanlarla ve savaşlarla uğraşan devlet, diğer taraftan malî açıdan ağır yükler getiren kıtlık, kuraklık, deprem, yangın gibi doğal afetlerle⁴ birlikte toplum yapısını derinden etkileyen göçler⁵ ile salgın hastalıklar⁶ gibi sosyal sorunlarla da

---

² Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi, Islahat Fermanı Devri (1861-1876)*, C. VII, TTK. Yayınları, Ankara 2003. s. 14, 24.

³ Yeni Osmanlılar hakkında daha geniş bilgi için bkz. Şerif Mardin, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, Çev. Mümtazer Türköne-Fahri Unan-İrfan Erdoğan, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için şu kaynaklara bakılabilir: *Osmanlı İmparatorluğu'nda Afetler*, Ed. Elizabeth Zachariadou, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001; Besim Özcan, *Bursa Afetleri (1326-1900)*, Aktif Yayınları, Erzurum 2002; Mehmet Yavuz Erler, *Osmanlı Devleti'nde Kuraklık ve Kıtlık Olayları (1800-1880)*, Libra Yayınları, İstanbul 2010; Selma Turhan Sarıköse, XIX. Yüzyılda Çukurova'da Doğal Afetler ve Salgın Hastalıklar, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2013; Selahattin Satılmış, *Aydın Vilayetinde Doğal Afetler (1850-1900)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2012; Alpaslan Demir-Esat Aktaş, *"Gümüşhane Sancağı'nda Doğal Afetler (1888-1910)"*, OTAM, S. 24, Ankara 2010.

⁵ 1856 Kırım Savaşı'ndan sonra Kafkaslardan ve 93 Harbi sonrasında da Balkanlar'dan Osmanlı topraklarına yaptırılan zorunlu göçlerde de büyük sıkıntılar yaşanmıştı: Söz konusu göçlere ve yarattığı sorunlara dair bkz: Abdullah Saydam, *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*, TTK. Yayınları, Ankara 1997, s. 91; Justin McCarthy, *Ölüm ve Sürgün-Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı (1821-1922)*, TTK. Yayınları, Ankara 2012.

⁶ 19 yüzyılda ve 20. yüzyılın başında Osmanlı coğrafyasında birçok kez veba ve kolera salgını görülürken devlet bu salgınlarda on binlerce vatandaşını kaybettiği gibi salgınlara mücadele için harcanan para devletin maliyesine önemli masraflar açtı. Söz konusu dönemde yaşanan salgın hastalıklara ve devletin bu hastalıklarla mücadelesine dair ayrıntılı bilgi için şu kaynaklara bakılabilir: Daniel Panzac, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba 1700-1850*, Çev. Serap Yılmaz, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011; Gülden

baş etmeye çalıştı. Yine bu dönemde devletin uğraşmak zorunda kaldığı en temel sorunlardan biri de ülkenin hemen her yerinde baş gösteren asayişsizlikti. Tarihin her döneminde ve hemen her coğrafyada görülebilecek suçlar, elbette ki Osmanlı Devleti'nde de görülmekteydi. Bu suçlardan özellikle eşkıyalık ön plana çıkmaktaydı. Nitekim içeriğinden 19. yüzyılın sonlarına doğru hazırlandığı anlaşılan “Muhafaza-i Asayişe Müteallik Bazı Maruzat” başlığını taşıyan layihada bu açıkça vurgulanmaktaydı. Söz konusu layihaya göre, ülke genelinde asayişin sağlanması ve halkın huzurunun korunması için yapılacak şeylerden biri ve belki de birincisi eşkıyalığın önlenmesiydi. Zira asayişin mükemmel olması durumunda, ziraat ve ticaret artar, hayvanlar çoğalır ve böylece devletin gelirleri ve halkın serveti artardı. Asayişin bozukluğu nedeniyle, halkın gördüğü zarar, verdiği vergilerden çok daha fazlaydı. Eşkıyalık olaylarını önlemeye dair birçok tedbir alınmışsa da istenilen sonuç elde edilememişti. Eşkıyalık olayları, ancak yeterli sayıda ve donanımlı jandarmalarla önenebilirdi. Ayrıca asayişin sağlanabilmesi için yargıya, bürokrasiye ve kolluk kuvvetlerine yetenekli kişiler getirilmeliydi.⁷

Tanzimat'ın ilanı ile birlikte birçok alanda düzenlemeler yapıldığı gibi vilayet yönetimi ve vilayetin yöneticisi olan valilerin yetki ve görevlerinde değişiklikler yapıldı.⁸ Bu dönemde valilere asayiş sağlayabilmeleri için birtakım ilave yetkiler verildiyse de tam anlamıyla asayiş sağlanamadı.

1-Ordu Kazasında Eşkıyalık Faaliyetleri ve Diğer Asayiş Olayları

Ordu kazası, 19. yüzyılın sonunda Trabzon vilayeti sınırlarında yer almaktaydı. Bolaman, Perşembe, Ulubey, Hapsamana⁹ ve Aybastı nahiyelerinden oluşan kazanın toplam nüfusu 1892 yılında 99.332 idi.¹⁰ 1900 yılına gelindiğinde kazanın toplam nüfusu 114.598'e¹¹ ve 1904 yılında ise

---

Sarıyıldız, *Karantina Teşkilatının Kuruluşu ve Faaliyetleri (1838-1876)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1986; Esat Aktaş, *Erzurum ve Trabzon Vilayetlerinde Salgın Hastalıklar (1838-1914)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2015; Oya Dağlar Macar, *Balkan Savaşları'nda Salgın Hastalıklar ve Sağlık Hizmetleri*, Libra Yayınları, İstanbul 2009; Hikmet Özdemir, *Salgın Hastalıklardan Ölümler 1914-1918*, TTK Yayınları, Ankara 2010.

⁷ BOA, Y.PRK.ASK., 20/58.

⁸ Musa Çadırcı, *Tanzimat Dönemi'nde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, TTK Yayınları, Ankara 1991, s. 225.

⁹ Ordu iline bağlı Gökçöy ilçesi.

¹⁰ *Trabzon Vilayeti Salnamesi 1892*, C. 14, Haz. Kudret Emiroğlu, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara 2005, s. 469-471.

¹¹ *Trabzon Vilayeti Salnamesi 1900*, C. 18, Haz. Kudret Emiroğlu, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara 2008, s. 479.

118.600'e çıktı.¹² 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ülkenin diğer pek çok yerinde olduğu gibi Ordu kazasında da adam öldürme, gasp, hırsızlık, dağa kadın kaldırma ve hayvan hırsızlığı gibi birçok vukuat işlenmekle birlikte asayiş bozan temel hususlardan biri eşkıyalık olaylarıydı.

Yerli eşkıyalarla birlikte Protestan ve Ortodoks cemaat mensuplarının da mücadele içerisinde olduğu Ordu kazasındaki¹³ asayiş sorunlarına 19. yüzyılın sonuna doğru bir de Gürcü eşkıyalar katıldı. 93 Harbi neticesinde Kafkasya'dan ve savaş sonunda Rusya'ya bırakılan topraklardan çok sayıda göçmen, Karadeniz bölgesinin çeşitli yerlerine geldi. Bu göçlerde 5.034 hane Ordu, Fatsa, Ünye, Çarşamba ve Bafra kazalarına yerleştirildi.¹⁴ Bunlar içerisinde 1886 yılına kadar 1.034 hanede 4.254 Batum göçmeninin de Ordu kazasına yerleştirildiği ifade edilmektedir.¹⁵ Göçmenlerin Ordu ve çevresindeki diğer kazalara yerleştirilmesindeki temel faktör, Çürüksulu Ali Paşa idi. Yerli hanedan ailesinden olmasa da Ordu kazasında etkin olan Ali Paşa, 1860'larda Ordu Kaymakamlığı yaparak 93 Harbi neticesinde gelen Gürcülerle aynı yıl Ordu'ya yerleşmişti. Muhacirler de bölgeyi iyi tanıyan ve ilişkileri güçlü olan Ali Paşa'dan bağımsız hareket etmezlerdi.¹⁶

1860'lardan sonra Kafkasya'dan zorunlu göç ettirilen muhacirler, vatanlarını terk etmenin acısı içerisinde sıkıntılı bir ulaşım ve iskân dönemi de geçirdi. Gelen göçmenlerden bir haylisi, bunların peşini hiç bırakmayan salgın hastalıklardan hayatını kaybetti.¹⁷ 93 Harbi sonrasında gelen Gürcü muhacirler, diğerlerine göre biraz daha iyi koşullara sahip olmasına rağmen vatanlarını terk etme acısı aynıydı ve geldikleri zaman kuraklık ve açlık gibi olumsuz şartlar da varlığını korumaktaydı. Bununla birlikte asayişin olmadığı bir ortamda muhacirlerin bir kısmı var olan eşkıyalık olaylarında başrol oynamaya başladı.¹⁸ Başta arazi olmak üzere muhacirlerin iskânı için gerekli olan birçok ihtiyacı yerel

¹² *Trabzon Vilayeti Salnamesi 1904*, C. 22, Haz. Kudret Emiroğlu, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara 2009, s. 871.

¹³ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. İlhan Ekinci, "19. Yüzyılda Ordu Kazasında Ermeni Nüfusu ve Göçler", *Yeni Türkiye*, S. 60, Ermeni Meselesi Özel Sayısı I, Eylül-Aralık 2014.

¹⁴ Hamdi Özdiş, *Taşrada İktidar Mücadelesi: II. Abdülhamid Döneminde Trabzon Vilayeti'nde Eşraf, Siyaset ve Devlet (1876-1909)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008, s. 83.

¹⁵ Ülkü Köksal, "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Akçaabat'ta Muhacir İskânları Sırasında Yaşanan Yerleşim Yeri Problemleri (Yaylacık Merası Örneği)", *Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu*, 26-28 Nisan 2013, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon 2014, s. 118-119.

¹⁶ H. Özdiş, *Taşrada İktidar Mücadelesi*, s. 204.

¹⁷ E. Aktaş, *Erzurum ve Trabzon Vilayetlerinde Salgın Hastalıklar*, s. 277-274.

¹⁸ Oktay Özel, "Muhacirler, Yerliler ve Gayrimüslimler, Osmanlı'nın Son Devrinde Orta Karadeniz'de Toplumsal Uyumun Sınırları Üzerine Bazı Gözlemler", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, S. 5, Bahar 2007, s. 97.

ahali karşıladı. Mevcut iskân kanunu da bunu gerektiriyordu. Yaşam koşullarının zor olmasıyla birlikte o seneki kıtlık ve Gürcülerin iyi silah kullanması, bölgede çatışmaları kaçınılmaz bir hale getirdi. Devamında ise Gürcülerin yerlilerin elindeki arazileri ele geçirme istekleri şiddetli çatışmalara sebep oldu.¹⁹ Böylece muhacirler, kısa sürede yerli ahaliyi canından bezdirdi. Özellikle Rum ve Ermeniler, başta Rusya olmak üzere Osmanlı topraklarının dışına göçe başladı. Gürcüler bu göçün ilk olmasa da önemli müsebbipleri arasında gelmekteydi.²⁰ Enver Ziya Karal, halkın göçmenlerin yerleştirilmesinde çok çalıştığını ve çift ve çubuğunu onlarla bölüştüğünü ifade etmekle birlikte memurların bu işte yolsuzluk yaptığını, göçmenlerin çoğunun sefalet ve açlıktan öldüğünü belirtmektedir. Bu durumun birçok göçmeni isyana sürüklediğini, dağlara çıkıp eşkıyalık yaparak halkın mal ve mülküne ilişmeye başladığını vurgulayan Karal, “Yalnız Canik sancağında çaldıkları at, öküz ve davarların sayısı 25.000’e varmakta idi.”²¹ şeklinde göçmenlerin bölgedeki asayiş tehdit eden durumuna işaret etmektedir.

Çürüksulu Ali Paşa, muhacirlerin bölgeye gelmesiyle birlikte onların hamiliğini üstlendi. Ali Paşa ile Trabzon Valisi Sırrı Paşa arasında yaşanan iktidar mücadelesinde Sırrı Paşa, Ali Paşa’yı İstanbul’a yaptığı şikâyetlerinde bölgedeki otoritesini zedeleyen, emniyeti bozan, emirlere karşı gelen, himayesindeki Gürcülerin eşkıyalık faaliyetlerine göz yuman ve valilik tarafından alınan önlemleri boşa çıkaran birisi olarak tanımlamaktaydı. Ali Paşa ise Vali Bey’i Gürcülerden nefret etmekle ve bölgedeki eşkıyalık faaliyetini Gürcülere yüklemeye çalışmakla itham etmekteydi. Ali Paşa zamanla, özellikle Ordu, Perşembe ve Fatsa’da iskân edilip itaat altına alınamayan ve silahlı Gürcülerin desteğiyle devlet otoritesini tanımayan bir güce dönüştü. Paşa’nın elde ettiği bu güçte Trabzon’da ikamet eden kardeşi Osman Paşa’nın yanı sıra 93 Harbi ve öncesindeki başarılarının da etkisi vardı.²² Bölgede gücünü artırmak isteyen Ali Paşa’nın asıl gayesi; kendisini Trabzon’a vali, kardeşi Osman Paşa’yı da Ordu’nun sancak haline dönüştürülmesini sağlayıp buraya idareci yaptırmaktı.²³ Ali Paşa’nın nüfuzunu kırıp bölgede asayiş sağlamayı düşünen Sırrı Paşa, bu hususta birtakım sert uygulamalara girişti. Bu durumdan rahatsız olan muhacirler, paşa hakkında şikâyetlerde bulundu. Sırrı Paşa, muhacirler tarafından şikâyet edilse de bunun tam aksine eşkıyalık olaylarından mustarip olan yerli ahali paşanın yanında yer aldı. Neticede merkezi idare, Sırrı Paşa’yı 1881 yılında valilikten almak zorunda kaldı. Bir yıl sonra aynı göreve geri

¹⁹ H. Özdiş, *Taşrada İktidar Mücadelesi*, s. 83-85.

²⁰ O. Özel, “Muhacirler, Yerliler ve Gayrimüslimler”, s. 97.

²¹ E. Z. Karal, *Osmanlı Tarihi*, s. 278.

²² Oktay Özel, “Çürüksulu Ali Paşa ve Ailesi Üzerine Biyografik Notlar”, *Kebikeç*, S. 16, 2003, s. 105-106.

²³ O. Özel, “Muhacirler, Yerliler ve Gayrimüslimler”, s. 99-100.

atanacak olan Vali Bey, aynı sebeple yine valilikten alınacaktı.²⁴ Bunda Ali Paşa'nın ve savaşçı muhacirlerin de etkisi olacaktı. Zira Ali Paşa, 1886 yılında Balkanlarda yaşananlara karşı Ordu kazasında 10.106 kişilik 4 alaydan müteşekkil milis kuvvetiyle harekete hazır olduğunu padişaha bildirecekti.²⁵

Ali Paşa'nın da etkisiyle Gürcülerin kısa süre içinde bölgedeki hâkimiyetinin ne dereceye vardığı Sırrı Paşa'nın verdiği bilgilerden de anlaşılmaktadır. Vali Bey, Gürcü nüfusunun yoğun şekilde iskân edildiği bu bölgeye, hâkim olmaya çalıştığını ancak zaptiyelerin elindeki adi silahlarla eşkiyaya karşı mücadele edemeyeceğini vurgulamaktaydı. Daha da önemlisi, zaptiyelerin onda sekizini Gürcülerin oluşturduğunu belirten Vali Bey, bu durumun eşkiyaların yakalanmasını güçleştirdiği gibi cüretlerini de artırdığını İstanbul'a bildirmekteydi. Bölgede vali paşanın şikâyetlerini haklı çıkaracak olaylar da yaşanmıyor değildi. Örneğin çatışıp teslim olan 30 eşkiya mahkemece serbest bırakılmıştı. İdari ve adli mekanizmanın işletilemediği bir dönemde, olayların artması üzerine vilayet merkezinden bir müfreze gönderildi ve sükûnet sağlanabildi. Fakat bu çok uzun sürmeyerek Gürcü eşkiyalar yeniden ortaya çıktı.²⁶

Eşkiyalığın oluşumunda, hemen hemen hareketsiz bir tarihî öge olan coğrafyanın etkisini göz ardı etmemek gerekir.²⁷ Eşkiyalığın dağlar, yüksek ovalar, ormanlar ve dar geçitli engebeli yöreler gibi ırak ve ulaşılmaz bölgelerde, sanayi öncesinin gelişmemiş yollarında görüldüğü bilinen bir gerçektir.²⁸ Ordu'nun coğrafi konumu ve şekilleri de eşkiyalık olayları için oldukça uygundu. Zira Ordu'nun yüzde 86'sı dağlarla kaplı olduğu gibi²⁹ bölgedeki Canik ve Karagöl dağları eşkiya çetelerininin takibini zorlaştırmaktaydı.³⁰ Örneğin Ordu kazasından memleketleri olan Karahisar-ı şarki³¹ kazasına gitmekteyken Amedi Divan-ı Humayun odacısı Mustafa ve beraberindekilerin para ve eşyalarını gasp eden 12 Gürcü eşkiyası ancak 1887'de yakalanabilmişti.³² 1888 yılında ise

---

²⁴ Ahmet Köksal, *Giritli Sırrı Paşa (1844-1895)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2013, s. 69-73.

²⁵ O. Özel, "Çürüksulu Ali Paşa", s. 108.

²⁶ H. Özdiş, *Taşrada İktidar Mücadelesi*, s. 87, 89, 207.

²⁷ Fernand Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, C. I, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitapevi Yay., Ankara 1992, s. 43.

²⁸ Eric J. Hobsbawm, *Sosyal İyancılar*, Çev. Necati Doğru, İstanbul 1995, s. 157.

²⁹ *Yurt Ansiklopedisi*, C. 9, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1983, s. 6249.

³⁰ Dağlık ve ormanlık arazide eşkiyayı yakalamanın ne derece zor olduğunun farkında olan dönemin idarecileri, özellikle kış mevsiminde eşkiyaları köylerdeki yataklarının yanında bastırarak ele geçirmek için tedbirleri için mevsiminde artırmıştı. Bu hususta bakınız: *BOA, DH.MKT.*, 2668/84. 12 Teşrin-i sani 1324/25 Kasım 1908; *DH.MKT.*, 2702/19. 27 Kanun-ı evvel 1324/9 Ocak 1909; *MV.*, 124/15. 3 Muharrem 1327/25 Ocak 1909.

³¹ Giresun iline bağlı Şebinkarahisar ilçesi.

³² *BOA, DH.MKT.*, 1393/41. 6 Kanun-ı sani 1302/18 Ocak 1887.

bölgede faaliyet gösteren Gürcü muhacirlerinden olup daha önce yaralı olarak firar eden Süleyman ve Coboğlu Osman ismindeki iki şaki Eylül ayında canlı olarak ele geçirildi.³³

Bölgede etkin olan Ali Paşa'nın da eşkıya çetelerini yakaladığına dair haberler gelmekteydi. 1887 yılının ekim ayında Babıali hademesinden Salih ve diğerlerinin Ordu ile Hamidiye³⁴ arasında para ve eşyalarını gasp eden haydutların, Çürüksulu Ali Paşa tarafından takip edilerek yakalandığı ve şakilerle gasp edilen malların Ordu kazası idarecilerine teslim edildiğine dair Karahisar Mutasarrıflığından tahrirat gönderilmişti.³⁵ Bu şakileri yakalayanın Ali Paşa olması hasebiyle bunların Gürcü eşkıyası olmayıp yerli çeteler olması muhtemeldir.

Devlet idarecilerinin eşkıya ile mücadele etmesine rağmen şakilerin faaliyetleri devam etti. Örneğin 1894 yılında kazaya bağlı Dereköyünde yaşayan Osman ismindeki bir şahsın Davutoğlu Mecid ve yandaşları tarafından katledildiği, Terme kazası kaymakam vekili imzasıyla gönderilen arzualde beyan edildi. Bu bilgi üzerine olayın araştırılması istendi.³⁶ Eşkıyalık faaliyetleriyle birlikte kazada sıradan vakalar da yaşanmaktaydı. Aynı yıl bidayet mahkemesi odacısı olan Bucak mahallesinden Hacı Abbas'ın oğlu Mehmed öldürüldü ve Mehmed'in katilleri olduğu anlaşılan Mollaoğlu Mustafa ile Mollaoğlu Mehmed Ali yakalanarak adliyeye teslim edildi.³⁷ Zaman zaman devlet görevlilerinin eşkıyalıkla mücadelesinde taltif yoluyla ödüllendirilmesi de düşünüldü. Bu şekilde eşkıya ile mücadelenin devlet nazarında önemli bir iş olduğu anlatılmaya çalışılırken aynı zamanda görevlilerin de mükâfatlar sayesinde bu mücadeledeki morallerinin yüksek tutulmasının düşünüldüğü anlaşılmaktadır.³⁸

1890'larda atanıp 10 yılın üstünde görevini ifa eden ve muktedir bir vali olan Mehmed Kadri Bey, Trabzon vilayetinde önemli işler yaptı. Başta kaçakçılık olmak üzere onun döneminde asayişe ilişkin vakalarda azalma

³³ BOA., DH.MKT., 1546/33. 12 Eylül 1304/24 Eylül 1888.

³⁴ Ordu iline bağlı Mesudiye ilçesi.

³⁵ BOA., DH.MKT., 1496/73. 10 Mart 1304/22 Mart 1888.

³⁶ BOA., BEO., 342/25639. 1 Kanun-ı sani 1309/13 Ocak 1894. Böyle bir yer adı Ordu kazası sınırlarında olmamakla birlikte o dönemde Ünye kazasında vardı. Ayrıca bilgiyi verenin de Terme kaymakamı olması belgede hata olduğunu düşündürmektedir.

³⁷ BOA., DH.MKT., 2067/96. 31 Mayıs 1310/12 Haziran 1894.

³⁸ Örneğin uzun süredir kazada eşkıyalık yapan meşhur şaki Güzel Ahmed ile Sülo ve yandaşlarının yakalanmaları için çaba gösterilmekteydi. Eşkıyaların yakalanması konusunda hizmeti görülen kaza kaymakamı Reşid Bey ile diğer kişilerin taltifleri uygun görüldü. (BOA., DH.MKT., 1682/97. 5 Kanun-ı evvel 1305/17 Aralık 1889) Yine zabıta memuru vekili Durmuş Çavuş'un da beşinci rütbeden mecidi nişanıyla taltifi konusunda Trabzon vilayetinden talepte bulunuldu. (BOA., DH.MKT., 1777/88. 22 Teşrin-i evvel 1306/3 Kasım 1890).

görüldü.³⁹ 1901 yılına ait vilayet salnamesinde hükümetin ilk vazifesinin emniyet-i umumiyei muhafaza etmek olduğu ifade edilerek diğer vilayetlerde de bu meselenin göz ardı edilmediği gibi Trabzon vilayetinde de “...*en evvel selamet-i umumiye ve saadet-i asudeğinin istikrarına sa’y edilmiş, hudud-ı vilayetin bir başından diğer başına kadar hilaf-ı marzi-i âli küçük bir vakanın bile cereyanına meydan verilmemek bususu akdem-i vezâif-i müterettebiden [müterettibeden] bulunmuştur*” denilerek asayişin sağlanması için çalışıldığı bildirilmekte ve mevcut istatistik cetvellerinin de bunu desteklediği ifade edilmektedir.⁴⁰ 1903 tarihli vilayet salnamesinde vilayet içerisindeki ahaliden bahsederken Gürcüler için cesur ve silah kullanmayı bilen kişiler oldukları, bu tarafa yeni göç ettikleri vakit bazı uygunsuz hareketlerde bulunmuşlarsa da hükümetin aldığı tedbirler sayesinde sükûn ve asayişin faydasını ve özellikle komşularının hukukuna riayet etmek gerektiğini anladıklarından bugün vilayetin çalışkan bir halkı olduğundan bahsedilmektedir.⁴¹ Fakat 1890’ların sonu ile 1900’lü yılların başında Gürcülerle yerli ahali arasındaki mücadelenin savaş ortamına dönüştüğü de şimdiye kadar yapılan çalışmalarda ifade edilmektedir. Bununla birlikte bu dönemde muhacirler, yerli ağa ve beylerle devletin her kurumunda nüfuz mücadelesine de girerek kadrolaşmaya başladı. Bu dönemde Ermeni isyancıların da faaliyete geçmesi asayiş daha da bozdu. Ayrıca çoğu zaman bu gayrimüslim isyancılar, Gürcü ve Çerkez kıyafetiyle eylemlerini gerçekleştirdi.⁴²

Gürcülere yönelik şikâyetlerin ilerleyen yıllarda da ardı kesilmedi. 22 Nisan 1907 tarihinde Katırcızade Mustafa ve arkadaşı tarafından Şura-yı Devlete bir arzuhal gönderildi. Söz konusu şahıs, kaza eşrafından olan Katırcızade Mustafa Ağa idi. Bu arzuhal esasında muhacir Gürcülerle yerli ahali arasındaki şimdiye kadar anlatılan mücadelenin de bir özeti niteliğindedir. Arzuhalde 93 Harbi sonrasında gelen Gürcü Müslümanlarının bir hayli miktarının Ordu kazasında iskân edildiği, ancak muhacirlere tahsis edilecek boş devlet arazisinin azlığı sebebiyle arazi sahipleri tarafından tapusuyla beraber birer miktar arazinin verildiğinden bahsedilmektedir. Bu şekilde arazi sahibi olan Gürcülerin

---

³⁹ Rusya sınırında olan vilayet, bu sebeple sıkıntı yaşamaktaydı. Bu durumu fırsat bilen birçok suçlu, Kafkasya’ya geçtikten sonra kendilerini kurtarıyordu. Buna çare arayan Kadri Bey, o sırada Kafkasya valiliği görevindeki Prens Galicin’e karşılıklı olarak suçluların iadesi için anlaşma yapmayı teklif etti. Bu fikir Galicin tarafından olumlu karşılıp kısa sürede istenilen netice elde edilmeye başlandı. Bu girişim, ehemmiyetli bir caydırıcılık etkisinin yanında mahkemelerin de daha ciddi çalışması neticesini getirdi. Ayrıca Rusya’ya kaçmakla kurtulamayacağını anlayanlar, kendi hallerinde yaşamaktan başka bir çıkar yol olmadığını kabul ettiler. Bkz. Hüseyin Kâzım Kadri, *Meşrutiyetten Cumhuriyete Hatıralarım*, Haz. İsmail Kara, Dergah Yayınları, İstanbul 2000, s. 55-56.

⁴⁰ *Trabzon Vilayeti Salnamesi 1901*, C. 19, Haz. Kudret Emiroğlu, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara 2008, s. 401.

⁴¹ *Trabzon Vilayeti Salnamesi 1903*, C. 21, Haz. Kudret Emiroğlu, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara 2008, s. 443-445.

⁴² O. Özel, “Muhacirler, Yerliler ve Gayrimüslimler”, s. 101-103.

oturacakları evlerinin de bölgedeki servet sahipleri tarafından yardım yoluyla inşa ettirildiği ve yemeklik, tohumluk ve çift hayvanları gibi ihtiyaçlarının da tedarik edilerek iskânlarının sağlandığı ifade edilmekteydi. Arzuhalde göre, bunlar bir süre yerli ahali ile kardeşçe yaşamışsa da zamanla hırsızlığa ve katle başlamışlardı. 20 seneden beri vilayet merkezinde bulunan alaybeyleriyle tabur ağalarından çoğunun ya da şüphesiz birisinin Gürcülerden olduğu ve boşluk buldukça nefer ve zabıtları Gürcülerden istihdam ettikleri ve rüsumat, duyun-ı umumiye, reji idareleri kolculuklarına da bunların yerleştirildiği beyan edilmekteydi. Bu şekilde hükümet daire ve şubelerinde kendilerine yer bulan bu kişiler, zamanla her fenalığa başlayarak kazada mevcut olan seksen kadar zaptiyenin altmışından fazlasını kendi adamlarından almaya muvaffak oldu. Böylece kol kol eşkıya çeteleri ortaya çıkarak yerli ahaliyi rahatsız etmeye, öşür iltizamına girerek halkı zarara uğratmaya başladı. Bunlardan şikâyetçi olanlar da geceleri faili meçhul bir şekilde katledildi ve haneleri yakılmaya başlandı. Arzuhalde bunların dışında Gürcülerin önemli ailelerle sorun yaşadıkları da ifade edilerek 135 bin nüfusu olan Ordu kazasında 8-9 bin Gürcü olduğu ve bunların nüfusunun yerli ahaliye nispeten yüzde 6-7 oranında kaldığı belirtilmekteydi. Buna rağmen kazadaki cinayet ve hırsızlık gibi vakaların arttığı ve adı vakaların arasına giren cinayetlerin yüzde doksanının Gürcüler tarafından işlendiği iddia edilmekteydi. Ancak usulsüz bir şekilde adliye tarafından suçları sabit görülemediğinden beraat ettirildikleri, suçları sabit olanların da yakalanmayarak firari olup çeşitli suçlara devam ettiği belirtilmekteydi. Bu maruzata kazanın adli kayıtlarının da şahit olduğu ifade edilerek vergilerde de birçok sıkıntının olduğu aktarılmaktaydı. Katırcızade Mustafa Ağa, Gürcülerin asayiş tehdidine yönelik bu şekilde bilgi verirken bu konuda tahkikat yapılması için de bir heyet talep etti.⁴³

Yukarıda zikredilen arzuhal üzerine vilayetten inceleme yapılması istendi. Bölgede yaşanan asayiş sorunlarını incelemek üzere Vilayet İdare Meclisi Başkâtibi Arif Efendi Ordu'ya gönderildi.⁴⁴ Olayları incelemek üzere merkezden ve mahallinden memurlar görevlendiren valilik, ayrıca kazanın Bolaman tarafındaki suçlu olan Gürcü muhacirlerinin mahkemeye teslim edildiğini bildirmekteydi. Vilayet merkezinden gönderilen memur, kazanın asayiş sorunlarına dair bir de rapor sundu. Bu rapora göre kazanın asayişinin temini için alınması gereken tedbirler, vilayet idare meclisi tarafından değerlendirildi.⁴⁵ Tahkik memuru Arif Efendi'nin vilayete sunduğu rapor, Katırcızade Mustafa Ağa'nın iddialarını destekler nitelikteydi. Zira genel asayiş sorunlarına dair değerlendirmelerin yapıldığı raporda, ağırlıklı olarak Gürcülerden bahsedilmekteydi. Raporun bir başlığında da ahalinin elindeki silahlarla ilgili bilgi verilmekteydi. Buna göre Ordu kazasında Gürcü muhacirlerinin genelinde

⁴³ BOA., ŞD., 1862/10. 9 Nisan 1323/22 Nisan 1907.

⁴⁴ BOA., ŞD., 1862/10. Tarihsiz.

⁴⁵ BOA., ŞD., 1862/10. 21 Mayıs 1323/3 Haziran 1907.

ve yerli ahalinin de bazılarında Osmanlı, Rus ve Yunan martini tüfekleri olduğu haber alındığından cinayetlere başlıca sebep olan bu tüfeklerin toplattırılması gerekmektedir. Konu vilayet idare meclisinde müzakere edilerek hangi devletin malı olursa olsun ahalinin elinde bulunan harp silahlarının toplanarak askeri depolarda saklanmasına karar verildi. Bu şekil devlet tüfeklerinin hükümete teslimi için bir süre belirlenerek kaza ahalisine ilan edilmesi ve bu süre içinde getirilecek tüfeklerin sahiplerinden birer ilmühaber karşılığında teslim alınarak makbuz senediyle mahallî redif deposuna bırakılması uygun bulundu. Devlet silahlarının ahalinin elinde bırakılmaması vilayet idare meclisi kararıyla Ordu kaymakamlığına da tebliğ edildi. Bunların dışında kalan bekçi ve korucularla yolcuların kendilerini korumak için taşıyacakları adi silahlar için de kefil gösterilmesi ve tezkiresiz silah taşınmaması gerektiğinden bu konudaki yasağın ahaliye ilanı gerekiyordu. İlan tarihinden itibaren de her kimde silah görülürse silahlarına el konulması ve bu yasağın devamına itina ve dikkat edilmesi de vilayet idare meclisi kararıyla kaymakamlığa tebliğ edildi.⁴⁶

Diğer bir şikâyet konusu da güvenlik görevlilerinin ağırlıklı olarak Gürcülerden oluşturulması, bu sebeple yaşanan sorunlar ve yapılan suiistimaldi. Raporda kaza merkezi ile nahiyelerde bulunan jandarmaların büyük bir kısmının Gürcü muhacirlerinden olduğuna işaret edilmekteydi. Bunların da kavmiyet ve cinsiyet hasebiyle Gürcülerden olan suçluların takip ve yakalanmalarında müsamaha gösterdiğine, hatta davacı ve şahitleri tehdit ettiklerine yönelik şikâyetlerin olduğu ifade edilerek bu şikâyetlerin önüne geçilmesi için de çözüm yolu sunulmaktaydı. Buna göre yerli ahaliden zaptiyelik yapabilecek olanlar görevlendirilse dahi bunun da aynı neticeyle sonuçlanabileceği düşünüldüğünden-ayrıca raporda yerli ahalinin ağır hareketinden zaptiye olarak uygun olmadığı da zikredilmektedir- kazadaki zaptiyelerin Trabzon sancağının diğer kaza ve nahiyelerinden olan zaptiyelerle yavaş yavaş değiştirilmesi gerekiyordu. Bu görüş, vilayet idare meclisinde uygun görülerek jandarma alay kumandanlığına da bildirildi. Bu gibi tedbirlerin dışında kazanın adli, mali ve idari yapısına dair değerlendirmede de bulunulmaktaydı. Adli yapının daha iyi bir şekilde idare edilebilmesi için kadı vekilliğine muktedir kişilerin atanması ve bunların kazada görev yapmalarını sağlamak için maaşlarının artırılması talep edilmekteydi. Aşar mültezimleriyle ahali arasında yaşanan sorunlara ve bazı muhtekirlerin de bu işten fayda sağlamalarının önüne geçilmesi için ihalelerin aşar nizamnamesine uygun olarak belirlenmesi ve nizami süresinde iltizam işinin tamamlanması uygun bulundu. Asayişin sağlanması konusundaki son talep ise kazanın idari statüsünün değiştirilmesine yönelikti. Bu konuda Ordu'nun nüfusunun 135 bin olduğu ve böyle büyük bir yerin kaza halinde idaresinin zor

---

⁴⁶ BOA., ŞD., 1862/10. Tarihsiz.

olduğu vurgulanarak yeni bir düzenlemeyle sancak statüsüne çıkarılması istenmekteydi.⁴⁷

Kazadaki sorunlara bu şekilde çözüm yolları aranırken İmparatorluk coğrafyasında ve özellikle de kırsalda eşkıyalıkla birlikte en fazla görülen suç türlerinden biri de hayvan hırsızlığıydı. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan bir köylü için hayvan hırsızlığı, “yangından, kuraktan, su baskınından, eşkıya baskısından, çekirge belasından, hâsılı her türlü afetlerden daha afet, daha müzmin bir musibetti.”⁴⁸ Zira çoğu köylü için elinde bulunan birkaç hayvan tek geçim kaynağıydı. 20. yüzyılın başında hırsızlık öyle artmıştı ki, ahali artık dayanılmaz boyutlara ulaşan bu sorunun halledilmesi için sürekli şikâyetle bulunmaktaydı. Hırsızlar, gecenin karanlığından veya hayvanların tenha yerlerde bulunmasından istifade ederek hayvanları çaldığı için olaylar, faili meçhul kalmakta bu da hırsızların cüretlerini arttırmaktaydı.

Kaza İdare Meclisi tarafından hayvan hırsızlığının aşırı derecede artması, köy ihtiyar heyetiyle ileri gelenlerinin kanunen mükellef oldukları vazifeleri yerine getirmemelerine bağlanmaktaydı. Bu konuda söz konusu görevlilerin güvenlik vazifelerini yerine getirmeyip hırsızlık olaylarını aydınlatmamaları ve köylerde ihtiyaca uygun bekçi istihdam etmemeleri olaylara sebep olarak gösterilmekteydi. Bu doğrultuda faileri bulunamayan hırsızlık vakalarındaki zararın, mensup oldukları köylerin ihtiyar heyetiyle ileri gelenlerine tazmin ettirilmesi veya köy ahalisine ödettirilmesi düşünüldü. Böyle bir tedbire başvurulması durumunda ihtiyar heyetinin kanuni vazifelerini yapacağı, ahalisini yardımlaşmaya mecbur edeceği, hayvan hırsızlarının ortaya çıkarılmasını kolaylaştıracağı ve ahaliyi daima hırsızlara karşı dikkatli olmaya teşvik edeceği var sayılmaktaydı. Düşünülen bu tedbire dair, Dâhiliyeden fikir sorulması idare meclisince uygun bulundu.⁴⁹ Yine idare meclisince hayvan hırsızlığını önleyebilmek için düşünülen bir diğer çare de hayvan hırsızlığından şüpheli şahısların geçici olarak vilayet içinde uygun yerlere gönderilmesiydi.⁵⁰

Bu konu, Şura-yı Devlet tarafından görüşülerek hayvan bedellerinin köylüden tazmini uygun görülmedi ve güvenliğin artırılarak bu vakalara engel olunması istendi.⁵¹ Ayrıca hayvan hırsızlığının diğer hırsızlıklardan farkı olmayıp bu vakaların incelenerek faillerinin ortaya çıkarılmasının hükümetin görevi olduğu vurgulandı.⁵² Faili belli olmayan böyle birçok vakanın yanında faileri

⁴⁷ BOA., ŞD., 1862/10. Tarihsiz.

⁴⁸ Şinasi, “Köylülerin En büyük Derdi”, *Ahenk*, 10 Haziran 1328/23 Haziran 1912, s. 1.

⁴⁹ BOA., ŞD., 1862/12. 2 Mayıs 1323/15 Mayıs 1907.

⁵⁰ BOA., ŞD., 1862/10. Tarihsiz.; ŞD., 1862/12. 13 Mayıs 1323/26 Mayıs 1907.

⁵¹ BOA., BEO., 3108/233041. 7 Temmuz 1323/20 Temmuz 1907.

⁵² BOA., DH.MKT., 1170/78. 7 Temmuz 1323/20 Temmuz 1907.

bilinenler de vardı. Örneğin Aybastı nahiyesine bağlı İlikoğlu(?)⁵³ köyünden ve meşhur eşkıyalardan Hasan Çavuş idaresindeki çete, Niksar'ın Çamiçi nahiyesinin İlişmi(?)⁵⁴ köyüne gelerek bekçinin silahıyla köyden on baş hayvan gasp ederek kaçırdı.⁵⁵

23 Temmuz 1908'de Meşrutiyet'in ikinci kez ilanı ve akabinde yaşanan gelişmeler, Türk siyasi, iktisadi ve sosyo-kültürel yaşamında önemli yenilikleri beraberinde getirmekle birlikte bu olay ülkenin asayişini de doğrudan etkiledi. Şöyle ki, Meşrutiyet'in ilanının hemen ardından siyasi mahkûmlar için af çıkarılmıştı. Her ne kadar bu af, adi suçlardan hüküm giyenleri kapsamasa da ülkenin pek çok yerinde adi suçlardan mahkûm ve zanlı olarak hapisanede bulunanlar, zaptiye memurlarına karşı bir isyana teşebbüs etti. Buna mukabil mahkûmların isyanları, bazı yerlerde şiddet yoluyla bastırıldıysa da bazı vilayetlerde “esbab-ı mahsusaya binaen” mahkûmlar hapisaneden çıkmış veya çıkarılmıştı. Hapishanelerde yaşanan olayların önünü bir türlü alamayan hükümet, nihayetinde “memlekette ihtilal vukuuna meydan vermemek vehimesiyle” bu suçluların da tahliyesi için özel bir af çıkardı.⁵⁶ Netice olarak siyasi af, genel affa dönüştürülerek, 28 Temmuz 1908'de tüm vilayetlere tebliğ edildi.⁵⁷ İlan edilen umumi affa birlikte her türlü suçtan mahkûm ve zanlı olarak hapisanede bulunan binlerce kişi tahliye edildi. Bu durum ülkenin kırsalında zaten bozuk olan asayiş daha da içinden çıkılmaz bir hale getirdi.⁵⁸ Dönemin gazetelerinden *Abenk*, Meşrutiyet'in ilanına atıfta bulunarak bundan sonra “Hayvanlarımız çalınır, işleriniz yüzüstü kalmayacak. Dağda eşkıya çıkıp sizi soymayacak”⁵⁹ dese de bu mümkün olmadı.

Meşrutiyet'in ilanından sonra ülkenin her tarafında işlenen türlü suçlarda ciddi bir artış yaşanırken⁶⁰ bu durumdan Ordu kazası da nasibini aldı. Kazanın birçok yerinde türlü suçlar işlenirken Gürcü ya da yerli eşkıyaların vukuatlarına

---

⁵³ Belgede İlikoğlu karyesi ifadesi yer almakla birlikte Aybastı'ya bağlı böyle bir köy olmayıp Elbeyi isminde bir köy vardır.

⁵⁴ O dönemde böyle bir yer adı olmamakla birlikte Niksar Çamiçi'ne bağlı İlmidi köyü vardı.

⁵⁵ BOA, DHEUM.AYŞ., 18/94. 16 Ağustos 1325/29 Ağustos 1909.

⁵⁶ MMZC., C. 6, Devre: I, İçtima Senesi: I, İnikad: 137, 5 Ağustos 1325/18 Ağustos 1909, s. 530.

⁵⁷ Taner Aslan, “II. Meşrutiyet Dönemi Genel Af Uygulamaları”, *Gazî Akademik Bakış Dergisi*, C. III, S. 5, Kış 2009, s. 43.

⁵⁸ İkinci Meşrutiyet'in ilanı sonrasında ilan edilen genel affın ülkenin asayişine nasıl tesir ettiğine dair ayrıntılı bilgi için bakınız: Hakan Yaşar, *II. Meşrutiyet'in İlanından Yunan İşgaline Batı Anadolu'da Eşkıyalık (1908-1919)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2015, s. 40 vd.

⁵⁹ M. Esad, “Köylülerimize”, *Abenk*, 24 Temmuz 1324/6 Ağustos 1908, s. 4.

⁶⁰ Bu hususta bakınız: BOA, DH.MKT., 2672/60. 16 Teşrin-i sani 1324/29 Kasım 1908; DH.MKT., 2707/7. 2 Kânun-ı sani 1324/15 Ocak 1909.

bir de bölgenin ünlü eşkıyalarından Hekimoğlu İbrahim'in yaptıkları eklendi. Bir yanlış anlaşılma sonucu⁶¹ Gürcüler tarafından öldürülmeye çalışılan Hekimoğlu, bunların elinden kurtularak dağlara çıktı. Zamanla Gürcü muhacirlerin hasmı haline gelen Hekimoğlu, yerli ahaliyi koruyup kolladığı için adeta bir kahraman olarak algılanmaya başlandı.

1910 yılına gelindiğinde, bölgede Gürcü-yerli kavgası şiddetini artırmaktaydı. Bu sebeple bizzat inceleme yapan dönemin Trabzon Valisi Mustafa Bey, Dâhiliye Nezaretine bir telgraf gönderdi. Vali Bey'e göre Ordu, Fatsa, Ünye ve Niksar'a iskân edilen Gürcüler, eski gelenek ve göreneklerini devam ettirmekle birlikte adam öldürme, gasp, haneye tecavüz gibi suçlar işlemektedir. Bunlar, irki olarak diğer kazalardaki Gürcüler tarafından himaye edilmekte ve bu yörede Çeteler Kanunu'nun⁶² uygulanması gerekmektedir. Valinin bu talebi eşkıyalık olaylarının sadece bölgede görüldüğü gerekçesiyle kabul görmedi.

Asayiş bozan çete ve eşkıya grupları içerisinde hiç şüphesiz Hekimoğlu İbrahim de yer almaktaydı. Gürcülerin kendi ırkdaşları tarafından korunmasına karşılık aynı şekilde Hekimoğlu da yerli ahali tarafından korunuyor ve destekleniyordu. Hekimoğlu'nun af yoluyla dağdan indirilmesi düşünülmüşse de kabul görmedi ve dağlardaki hâkimiyeti 1913 yılına kadar devam etti. 1913 yılında öldürülen Hekimoğlu, netice itibariyle daha önce de zikredildiği üzere Gürcü-yerli kavgasında "ahali-yi kadime"yi Gürcü eşkıyalara karşı koruduğundan halk arasında iyi bir şöhret yaptı, hatta ölümünden sonra adına türküler yakılarak Gürcü-yerli çatışması Hekimoğlu türkülerinde de "Aynalı martinimiz Gürcü seçmesin, Muhacir milleti buradan geçmesin" şeklinde yerini aldı.⁶³

Bir yandan eşkıyalık olayları hız kesmeden devam ederken diğer yandan da yakalanan şakiler yok değildi. Eylül 1909 tarihinde Trabzon valisi tarafından Dâhiliye Nezaretine verilen bilgiye göre kazanın emniyeti temin edilmeye

⁶¹ 1900'lü yıllarda muhacirlerden Gürcü Sefer Ağa'nın değirmeninde çalışan Hekimoğlu İbrahim, Sefer Ağa'nın kızı Fadime ile konuşurken kızın nişanlısı olan Gürce Bey'i olan Seyit Ağa'nın yeğeni Yusuf onları görerek bu konuşmayı başka bir şekilde düşünür. Yusuf'un bu durumu Seyit Ağa'ya şikâyeti üzerine Hekimoğlu, ağanın evine davet edilir ve kendisini vuracak olan Yusuf'tan daha önce silahını çekerek onu öldürür. Bu olay üzerine Hekimoğlu dağa çıkar. Bu konuda olayın özünün aynı olmasıyla birlikte daha farklı bilgiler de yer almaktadır. Daha geniş bilgi için bkz. Ayhan Yüksel, *Doğu Karadeniz Araştırmaları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013, s. 134-135.

⁶² Çeteler Kanunu, eşkıyalık olaylarını önleyebilmek için 1909'da Rumeli vilayetleri ve Aydın vilayetinde uygulamaya konulan ve bir dizi sert tedbirler öngören bir kanundu. Kanununun mahiyeti ve uygulanmasına dair ayrıntılı bilgi için bakınız: H. Yaşar, *Batı Anadolu'da Eşkıyalık*, s. 131 vd.

⁶³ Ayhan Yüksel, *Doğu Karadeniz Araştırmaları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013, s. 134-138, 142-145.

çalışılmaktaydı. Bu doğrultuda kazanın asayişini tehdit eden meşhur şakilerden Yatağanoglu Yusuf ve arkadaşının alınan tedbirler ve yapılan takibat üzerine kaçacak yeri kalmamıştı ve bir haftaya kadar teslim olacakları düşünülmekteydi.⁶⁴ Eşkıyalık yaparak dolaşmaktayken aman diledikleri daha önce arz edilen Deli Arif oğlu İzzet Mehmed Ali'nin adamlarından Kara Hacı oğlu İzzet'in de aman dilediği ve bu şekilde kazaya atandığından itibaren tam dokuz eşkıyanın yakalanmasına muvaffak olunduğu 6 Ekim 1910 tarihinde kaymakam vekili Haydar Bey tarafından haber verilmekteydi.⁶⁵

Bütün bir ülkenin kırsalında yaşayan insanların can ve mal güvenliğini tehdit eden birçok olay yaşanmakla birlikte namus güvenliklerinin sağlanması da başlıca problemlerden biriydi. Zira kırsalda işlenen suçların başlıcalarından biri de tecavüz ve “dağa kadın kaldırma” suçlarıydı. Çoğu eşkıya çetesi, genellikle ev basıp, yol keserek para ve eşya gasp etmekle yetinirken bir kısmı ise kendini savunmaktan aciz kadınların ırzına el uzatmaktaydı. Örneğin 1909 yılında Perşembe nahiyesinin Çandır⁶⁶ köyünden Hacı Aziz Hoca, ailesinin Salahiye muhacirlerinden Kadir Hamid tarafından zorla dağa kaldırdığını ve merhamet edilmediği takdirde nakl-i haneye hazır olduğunu Meclis-i Mebusan Riyasetine gönderdiği telgrafta ifade etmekteydi.⁶⁷ Yine 1913 yılının Ocak ayında oğlu ile kardeşinin askerde olmalarından istifade ederek memleketteki hanesinin eşyasını gasp eden ve bekâr kız kardeşini dağa kaldıran Ömer Usta ve yandaşlarından şikâyet eden Ordu kazasına bağlı Hoşkadem⁶⁸ köyü ahalisinden ve Dersaadet dersiamlarından Mustafa Asım imzasıyla varaka yazılmıştı. Vatanın muhafazası için silahlaltına alınan asker ailelerinin namuslarının korunması, mahalli hükümetin vazifesinden olup varakada yazılanların gerçek olması halinde suçluların hemen kanunlara teslim edilmesinin mahalline tebliği uygun bulundu.⁶⁹ Vilayete, bu suçu işlediği ifade edilen Kara Ömer oğlu Ömer Usta ve 8 yandaşının takip edilerek yakalanmaları ve neticenin bildirilmesi konusunda bilgi verildi.⁷⁰ Kısa süre içinde Mustafa Asım Efendi'nin kız kardeşini dağa kaldıranlardan Kara Ömer oğlu Salih ve Ömer, Hayyam oğlu Ali ve Müftü oğlu Şevket yakalanarak adliyeye teslim edildi ve söz konusu kız da kurtarıldı.⁷¹ Ayrıca kıza ait olup gasp olunan eşyanın cinsi ve miktarının henüz tayin edilememiş olup hanede bulunanların ifadelerinin alınacağı ve neticesine göre kanuni işlemin yapılacağı da kaymakamlıktan bildirildi.⁷²

⁶⁴ BOA., DH.MUİ., 18-1/34. 5 Eylül 1325/18 Eylül 1909.

⁶⁵ BOA., DH.H., 41/6. 23 Eylül 1326/6 Ekim 1910.

⁶⁶ Aybastı ilçesine bağlı köy.

⁶⁷ BOA., DH.MKT., 2882/24. 28 Haziran 1325/11 Temmuz 1909.

⁶⁸ Aybastı ilçesine bağlı köy.

⁶⁹ BOA., DH.H., 42/8. 20 Kanun-ı evvel 1328/2 Ocak 1913.

⁷⁰ BOA., DH.H., 42/8. 24 Kanun-ı evvel 1328/6 Ocak 1913.

⁷¹ BOA., DH.H., 42/8. 30 Kanun-ı evvel 1328/12 Ocak 1913.

⁷² BOA., DH.H., 42/8. 14 Şubat 1328/27 Şubat 1913.

Namusla ilgili vakalar yalnızca kadın kaçırmaktan veya tecavüz olaylarından ibaret değildi. 27 Temmuz 1913 gecesı Bektaş Yaylası'nın Çatalçam⁷³ mevkiinde Ordu kazasından Mahmud, Hayrat, Hüseyin, Osman, Said ve Sırrı isimindeki altı kişi kadın oynatmaktaydı. Bu sırada üzerlerine giden iki jandarmanın birini ayağından yaralayarak firar ettiler. Bu hadiseden sonra takip müfrezesi çıkarılarak Mahmud, Osman, Said ve Sırrı'nın yakalandıkları Giresun Kaymakamlığından bildirildi.⁷⁴ Bu olay, Ordu kazasından olan şahıslarca gerçekleştirilmişse de vakanın yaşandığı yer Giresun sınırları içindeydi.⁷⁵

Ordu kazası da dâhil ülkenin pek çok yerinde asayiş tam manasıyla sağlanamadığı gibi Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesiyle durum daha vahim bir hâl aldı. Savaş yıllarında başta eşkıyalık olayları olmak üzere işlenen suçlarda artış olmasının temel nedenleri arasında kırsalda asayiş sağlamakla görevli jandarmaların önemli bir kısmının cepheye sevk edilmiş olması ve asker firarilerinin sayısının yüz binleri bulması yer almaktaydı.⁷⁶

⁷³ Giresun ili Piraziz ilçesi sınırlarında yayla.

⁷⁴ BOA., DH.EUM.EMN., 30/59. 28 Ağustos 1329/10 Eylül 1913.

⁷⁵ Buna benzer başka bir vaka da Karahisar-ı Şarki'de meydana gelmiş olup bu defa da olayın faili Ordu'ya kaçmıştı. Karahisar-ı şarki sancağına bağlı Kırık nahiyesinin Aksu (Giresun ili Dereli ilçesine bağlı köy) köyünden Cafer oğlu Haşım'ın kızı Rukiye, zorla ırzına geçildikten sonra katledildi. Olayın faillerinden Veli oğlu Rasim yakalandıysa da adamı olan Aksu köyünden Mehmed, Ordu kazasının Kestane (Gülyalı ilçesine bağlı köy) köyünde bulunan babası Ahmed'in yanına firar etti. Bu bilgi Karahisar Mutasarrıflığından verilmiş olup bu şahsın yakalanması Trabzon vilayetine yazıldı. BOA., DH.EUM.VRK., 11/71-A. 22 Teşrin-i evvel 1329/4 Kasım 1913.

⁷⁶ Bu hususta ayrıntılı bilgi için bakınız: H. Yaşar, *Batı Anadolu'da Eşkıyalık*, s. 346 vd; Bu süreçte Ordu kazasında işlenen suçlara birkaç örnek verilebilir; Mayıs 1914 tarihli cetvelde cinayetten aranıp yakalananlara dair bilgi verilmektedir. Buna göre Taşbaşı Rumlarından Baba Avram oğlu Nikol kasaba içinde, Harami (Kabadüz ilçesine bağlı köy) köyünden Bahtluoğlu Ahmed ve Panbuloğlu Hurşid Cağanus (Eski adı Cağanus olan Ordu merkeze bağlı Hacılar köyü) köyünde, Bayramlı (Ordu merkeze bağlı köy) köyünden Koçoğlu Ahmed de aynı köyde yakalandı. Ayrıca yakalanamayan daha 8 kişi vardı. (BOA., DH.EUM.MTK., 48/21. 1 Haziran 1330/14 Haziran 1914.). Savaş döneminde de eşkıyalar birçok yerde olduğu gibi Ordu kazasında da faaliyetlerine devam etti. Örneğin Trabzon Valisi Cemal Azmi Bey'in 4 Şubat 1915 tarihinde Dâhiliye Nezaretine gönderdiği yazıda Ordu kazasında işlediği cinayetlere ve hakkındaki takibata rağmen yakalanamayan meşhur eşkıyadan Kırkor'un 1 Şubat'ta kasabaya yakın olan Boztepe köyünde bir hanede adamlarıyla beraber saklandığının haber alınması üzerine müfrezelerin sevk edildiği bildirilmektedir. Müfrezeye tarafından hane muhasara edilirdyse de bir netice alınmadı. Bunun üzerine hane yakılarak Kırkor ile iki adamı ölü ve biri de canlı olarak ele geçirildi. Eşkıya ile müfrezeye arasında çıkan çatışmada jandarmadan bir şehid verilirken bir jandarma da hafif şekilde yaralandı. (BOA., DH.EUM.KLU., 7/27. 22 Kanun-ı sani 1330/4 Şubat 1915.). Ocak 1916'da verilen bilgide ise bir süredir eşkıyalık yapan Abazaoglu Abdurrahman'ın silahıyla ve Serdaroglu Salih'in silahsız şekilde canlı olarak ve Fatsa'nın Sayaca köyünden Rızvanoğlu Mevlüd'ün de ölü olarak

2-Asayişin Sağlanması İçin Bekçi İstihdamı

Osmanlı Devleti'nde 1879-1908 yılları arasındaki dönemde taşra güvenlik teşkilatında ülkenin tamamını kapsayacak şekilde ve merkezî hükümetin taşradaki egemenliğini pekiştirmeye yönelik düzenlemeler yapıldı. Bu dönemde taşrada polis teşkilatı oldukça cılız ve güvenliğin sağlanması işi büyük ölçüde jandarma teşkilatına havale edilmişti.⁷⁷ Lakin kırsalda asayiş sağlamaya yetecek kadar jandarma yoktu. Ordu kazasında da asayişin temini konusunda şimdiye kadar bahsedilen vakalardan, güvenlik güçlerinin yetersizliği çok açık bir şekilde görülmektedir. Bölge insanının yaşam şekilleri de söz konusu ihtiyacı biraz daha artırmaktaydı. Zira ahali yaz mevsiminde yaylalara çıkmaktaydı. 1903 yılında bu ihtiyacı gidermek için köylerdeki fakir ahali istisna olmak üzere diğerlerinden hane başına doksan para alınması ve bununla 30 bekçi kaydedilip bu bekçilerin haziran ayının başından eylülün sonuna kadar yayla yollarında kurulan kordonlarda ve diğer güvenlik hizmetlerinde istihdam edilmesi yönünde bir talepte bulunuldu. Ayrıca bu uygulamanın önceki yıllarda da yapıldığı ve bundan fayda sağlandığından bu sene de aynı tedbire başvurulması istendi. Bu tedbir, bahsedilen yerlerin korunması maksadına dayanması, bu şekil bekçi ücretlerinin ödenmesinin ahaliye ait olması ve fakirler istisna tutulduğu takdirde hane başına doksan paranın da fazla görülmemesi sebebiyle vilayetten de münasip bulunduğundan Şura-yı Devlet tarafından uygun görüldü.⁷⁸

1907 yılında asayiş sorunlarının tespiti için bölgeye bir memur gönderilmişti. Bu memur tarafından hazırlanan rapor, vilayet idarecilerince değerlendirildi⁷⁹ ve Dâhiliye Nezaretine bir tahrirat gönderildi. Tahriratta vilayetin büyüklüğü ve jandarmanın azlığı sebebiyle güvenlik noktasında sıkıntı çekildiğinden bahsedilmekte ve jandarmanın artırılması konusundaki girişimlerden de bir netice alınmadığı ifade edilmekteydi. Kaza ahalisinin yaz mevsiminde yaylaya çıkması sebebiyle daha önceki yıllarda uygulamanın devam ettiği anlaşılınca birlikte vilayet tarafından bu defa aylık 100 kuruş ücretle geçici olarak tayin edilen bekçilerin bazı eksikleri dile getirildi. Geçici bekçilerin beş ay süreyle yayla ve köy yollarının korunmasında istihdam edildiği, fakat bunların jandarma kıyafeti giymedikleri ve jandarmalar gibi devlet silahı taşımadıklarından hizmetlerinden çok az istifade edildiği bildirilmekteydi. Hâlbuki her biri bir kaza büyüklüğündeki beş nahiyesi ve 135 bin nüfusuyla büyük bir kaza olan Ordu'da, merkezden 12 saat uzaklıkta bulunup her sene yaz mevsiminde 4-5 ay 40-50 bin kişinin toplandığı meşhur Çambaşı⁸⁰ yaylasının da bulunduğu ve kazanın jandarma mürettebatının

---

yakalandıkları anlaşılmaktadır. (BOA., DHEUM.2.Şb., 17/5. 10 Kanun-ı sani 1331/23 Ocak 1916.).

⁷⁷ Nadir Özbek, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İç Güvenlik, Siyaset ve Devlet", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 16, (Güz 2004), s. 74, 79.

⁷⁸ BOA., BEO., 2163/162204. 16 Ağustos 1319/29 Ağustos 1903.

⁷⁹ BOA., ŞD., 1862/10. Tarihsiz.

⁸⁰ Kabadüz ilçesi sınırlarında yayla.

güvenliğin sağlanması noktasında yetersiz kaldığı vurgulanmaktaydı. Bu sebeple ahalinin kendi rızasıyla verdiği doksanar paranın beşer kuruşa çıkarılmasıyla bekçilerin, toplanacak para ile jandarma kıyafetiyle giyindirilmesi sağlanacaktı. Kefaletle silah da verilerek mevcut kuvvetlere ilaveten istihdam edilmek üzere daimi bekçiler olarak tayin edilmelerinin vilayetçe uygun görüldüğü ve bu şekilde de jandarmaya olan ihtiyacın bir dereceye kadar giderileceğinden ahalden alınmakta olan paraların fayda sağlayacağı aşikârdı.⁸¹ Bu konu “Tesri-i Muamelat ve Islahat Komisyonu”na görüşülüp Şura-yı Devlet’e havalesi istendi.⁸² Ancak bu hizmetin hükümetin asli görevleri arasında yer aldığından ahalden ayrıca ücret alınması Şura-yı Devletçe kabul edilmeyerek jandarma kuvvetinin artırılması gerektiği cevabı verildi.⁸³ Bu karar üzerine merkez ve çevre yerleşimlerde kaç jandarmaya ihtiyaç olduğunun bildirilmesi vilayete tebliğ edildi.⁸⁴

3-Kolcu ve Zabtiyeler Hakkındaki Şikâyetler

Yukarıda da belirtildiği üzere Osmanlı Devleti’nin taşrasında asayişin sağlamak için yeterli sayıda jandarmanın olmayışı birçok sorunu da beraberinde getirmekteydi. Öncelikle eksikliği kapatmak için gelişmiş güzel bir şekilde gerekli vasıflardan yoksun kişilerin jandarma olarak kaydedilmesi birtakım usulsüzlüklere de sebep olmaktaydı. Ayrıca asıl vazifeleri bütün kaçakçılığının önlenmesi ve bütün vergilerinin toplanması olan reji kolcularının asayişe müteallik diğer hususlarda da görevlendirilmeleri birçok vukuata ve beraberinde şikâyete neden olmaktaydı. Adları her ne olursa olsun asayişin temin etmekte görevli olan kişilerin kimi zaman yerel nüfuz sahibi kişi ya da ailelerle veya yerel yöneticilerle menfaat birliği nedeniyle görevlerini kötüye kullanmalarına sıklıkla rastlanmaktaydı. Yani kendilerinden asayişin sağlanması beklenen kolluk görevlileri, bizzat asayişsizliğin kaynağı olabilmekteydi. Örneğin 1889 yılında Memiş, Kel Ali ve Osman isimindeki şahıslar Karahisar-ı Şarki’de bir papaz ve yakınlarından bir adamı öldürüp iki kişiyi de yaralayarak Ordu kazası sınırlarına kaçtı. Takip memurları tarafından yakalanan bu kişilerin Ordu kazası kaymakamıyla zabıta memuru tarafından korunduğuna yönelik haber alındığına dair Sivas vilayetinden tahrirat gönderildi. Olayın soruşturularak neticesinin bildirilmesi istenmişse de bununla ilgili bir yazışmaya ulaşılmadı.⁸⁵

1907 yılında Umum Erkan-ı Harbiye Dairesinin yazısına göre Karahisar-ı Şarki sancağına bağlı Hamidiye kazasının Kotanı⁸⁶ köyünden Halil’i yaralayarak

⁸¹ BOA., ŞD., 1862/10. Tarihsiz.; ŞD., 1862/17. 13 Mayıs 1323/26 Mayıs 1907.

⁸² BOA., DH.TMIK.M., 248/62. 25 Haziran 1323/8 Temmuz 1907.

⁸³ BOA., BEO., 3161/237066. 17 Eylül 1323/30 Eylül 1907; DH.TMIK.M., 248/62. 17 Eylül 1323/30 Eylül 1907.

⁸⁴ BOA., DH.TMIK.M., 248/62. 20 Teşrin-i sani 1323/3 Aralık 1907.

⁸⁵ BOA., DH.MKT., 1648/123. 5 Ağustos 1305/17 Ağustos 1889.

⁸⁶ Kabadüz ilçesine bağlı Derinçay köyü.

30 lirasını gasp eden ve Poursurlu/Yursurlu(?) Ermeni'nin hanesini basarak fidye talebiyle Ahmed isminde birini dağa kaldıran eşkıyaların Ordu kazasına kaçtıkları anlaşıldı. Bunun üzerine Ordu kazasınca takip edilmeleri için bir müfreze çıkarılarak yakalanmaları gerektiği Trabzon vilayetine ve Ordu kaymakamlığına tebliğ edildi. Fakat bu kişilerin yakalanmasına yönelik bir girişimde bulunulmadığının düşünülmesi üzerine bir jandarma müfrezesiyle Hamidiye kaymakamı Ordu'ya gönderildi ve kaçırılan Ahmed hafif yaralı olarak kurtarıldı. Şakilerden Hasan ve Ahmed ismindeki iki eşkıya da yakalandı. Dördü martin ve ikisi rovelver ile silahlı olan eşkıyadan dördünün Ordu Reji kolcularından Süleyman, Ömer, Kirazdereli⁸⁷ Cemal ve Turan ismindeki kişiler olduğu anlaşıldı. Üstelik bu olaydan zabtiye olan Hüseyin'in de haberi vardı. Yapılan tahkikata göre jandarma ve kırserdarı namıyla istihdam edilen bazı kişilerin resmi bir elbiseleri ve armaları olmaksızın silahlı bir şekilde şurada-burada dolaştıkları anlaşıldı. Ayrıca Ordu'nun Habsamana nahiyesinde kolcuların eşkıyalık faaliyetlerinden geri durmadıkları yapılan incelemeyle meydana çıktı. Bu durum karşısında, Umum Erkan-ı Harbiye Dairesince bir değerlendirme yapılarak Ordu'daki idarecilerin gasp, yaralama ve dağa adam kaldırmaya cüret eden eşkıyaların yakalanması hususunda müsamahakar davrandıkları neticesine varıldı. Bu doğrultuda asayiş sağlamakta görevli olan jandarmanın resmi elbisesi olmaksızın görev yapmaması gerektiği belirtildi. Ayrıca resmi olarak görevinin ne olduğu belli olmayan bazı şahısların kırserdarı adıyla silahlı olarak dağlarda kırlarda gezmesinin uygun olmayacağı ifade edildi. Birer çifteden başka silah taşıma hakkı olmayan ve fırsat buldukça yolcu ve fukara ahaliye saldırmaktan çekinmeyen reji kolcularının kaçak takibi bahanesiyle kaza sınırının dışına çıkarak eşkıyalık hareketlerinde bulunmasının da kabul edilemeyeceği bildirildi.⁸⁸

Reji kolcularının usulsüzlüklerini ve işlediği suçları fırsat bilen bazı kişiler de kendilerini kolcu olarak tanıtır rahatça suç işleyebilmekteydi. Örneğin Temmuz 1907 tarihinde, Sadarete gönderilen arzda 26 Haziran'da Başçiftlik yaylası civarında devlete ait silahlardan martin ve dolma rovelver ile silahlı Gürcü elbiseli iki şahsın Perşembe pazarına⁸⁹ gitmekte olan yolcuların önüne çıkarak tütün kaçakçılığı iddiasıyla herkesin üzerlerini arayıp ahaliyi soyduklarının haber alındığı ifade edilmekteydi. Beşrum⁹⁰ nahiyesi müdürlüğünce bu şahıslar silahlarıyla yakalanarak merkez kazaya gönderilmişti. Bu kişiler, Aybastı nahiyesinin Toygar⁹¹ köyü ahalisinden İmamoğlu Yusuf ve Esenli⁹² köyünden Çakır Ahmedoğlu Ahmed'di. Bunların reji kolcusu oldukları

⁸⁷ Kabadüz ilçesine bağlı köy.

⁸⁸ BOA, BEO., 3094/231991. Tarihsiz.

⁸⁹ Aybastı ilçesine bağlı Perşembe yaylası.

⁹⁰ Tokat ili Reşadiye ilçesine bağlı Büşürüm nahiyesi.

⁹¹ Aybastı ilçesine bağlı köy.

⁹² Aybastı ilçesine bağlı köy.

beyan edilmişse de yapılan incelemeyle Yusuf'un asker firarisi olduğu anlaşıldı. Yine Aybastı nahiyesi reji memuru Mesud Efendi'nin silahlı olup Ordu kazası reji idaresinde kaydı olmayan ancak kolcu namıyla sabıkalı takımından bazı adamları etrafına topladığı ve bunlar vasıtasıyla da ahaliyi gasp ettiğinin haber alındığı bildirilmekteydi.⁹³

Eşkıyalık faaliyetlerinden mustarip olan bölge ahali can, mal ve namus güvenliklerinin sağlanması hususunda yerel yöneticilere yaptıkları müracaatların sonuçsuz kalması durumunda şikâyet ve isteklerini daha üst makamlara ve hatta Meclis-i Mebusana kadar taşımaktaydı. Örneğin 1909'da Felekoğlu İsmail ve arkadaşlarının yaptıklarından şikâyetçi olan ahali, bu şikâyetlerinin karşılık bulmaması nedeniyle konuyu Meclis-i Mebusana taşıdı. Meclis ise durumun araştırılmasına karar vererek⁹⁴ bu hususu yine vilayete havale etti.⁹⁵

Asayişin sağlanması ve suçluların gerekli cezaya çarptırılması hususunda mülki idareciler gibi jandarma ve polisin de görevlerini suüstimal ettiğine dair şikâyetler söz konusuydu. Ordu'dan Patrikhaneye gönderilen 8 Haziran 1909 tarihli telgraf suretinde bir Rum köyü olan Kerepne (?) ahalisinden dört kişinin şikâyetine göre Gerce⁹⁶ köyünden Hatibi Ahmed Efendi, yüz kişiye Kerepne köyünü basturarak ahaliye saldırmış ve köylünün ürünlerini de tahrip ettirmişti. Köyü basanlar ahaliyi, isteklerine karşı çıkıldığı takdirde "hepinizi öldüreceğiz" diye tehdit de etmişti. Bu sebeple köy ahalişi çoluk çocuğuyla köyü terk edip hükümete sığınmışlarsa da verdikleri arzuhallerinin jandarmadan polise polisten jandarmaya havaleden başka bir neticeye varmadığından ve Hatib ve avanesinin yakalanmadığından bahsetmekteydi.⁹⁷ Bu şikâyet üzerine vilayete bilgi verilip olayın araştırılması istenmişse de⁹⁸ herhangi bir sonuca ulaşamadı. Buradaki köy isimlerinden hareketle olayların yine Gürcüler tarafından yapıldığı düşünülmektedir.

Bu yöndeki şikâyetlerin neticesine ulaşamadığından doğruluğuna şüpheli bakılsa da güvenlik görevlilerine yönelik yapılan bazı şikâyetlerin sonucuna ulaşarak asılsız, hatta tam aksi yönde olduğu da görülmektedir. 22 Ocak 1913 tarihinde Ermeni Patriki tarafından Dâhiliye Nezaretine gönderilen bir evrakta Kirazdere köyünde yaşanan bir vakaya yönelik şikâyet yer almaktaydı. Yapılan şikâyette jandarmaların Ermeni muhtarını darp ve işkenceyle ahalinin malını gasp ettikleri ve köy bekçilerinin ruhsatnameli silahlarını toplayarak muhtarı da kolları bağlı olarak kaza merkezine getirdikleri, buna rağmen mahalli hükümetin olaya kayıtsız kalmasıyla bölgede emniyetin kalmadığı Patrikhaneye bildirilmişti.⁹⁹

⁹³ BOA., BEO., 3094/231991. 18 Haziran 1323/1 Temmuz 1907.

⁹⁴ BOA., DH.MKT., 2736/31. 25 Kanun-ı sani 1324/7 Şubat 1909.

⁹⁵ BOA., DH.MKT., 2736/31. 29 Kanun-ı sani 1324/11 Şubat 1909.

⁹⁶ Ordu iline bağlı köy.

⁹⁷ BOA., DH.MKT., 2838/72. 26 Mayıs 1325/8 Haziran 1909.

⁹⁸ BOA., DH.MKT., 2838/72. 28 Mayıs 1325/10 Haziran 1909.

⁹⁹ BOA., DH.H., 68/11. 9 Kanun-ı sani 1328/22 Ocak 1913.

Yaşanan olayın aslı olup olmadığına dair vilayetten bilgi istenmesi üzerine¹⁰⁰ bir inceleme yapılarak gerçek ortaya çıkarıldı. Asker toplamak için ekim ayında Kirazdere köyüne gönderilen jandarmalar, misafir oldukları hanede yasak silahlardan üç martın tüfeği görmüş ve bu silahlara el koyarak zabıt varakasıyla beraber jandarma dairesine teslim etmişlerdi. Bu silahların köy bekçilerine ait olduğu ifade edilerek iade edilmeleri istenmişse de tüfeklerin numarası bekçilerin ellerindeki silah tezkiresinde yazılı numaralarla aynı olmadığından verilen dilekçelerin kabul edilmeyeceği dilekçe sahiplerine anlatılmıştı. Jandarmaların muhtarı bağlı olarak kasabaya getirmeleri ve kadınların sandıklarını açarak eşya aldıkları hakkındaki konuya gelince bunun tamamen yalan olduğu, ayrıca aksi iddia edildiği takdirde zararı olan şahsın usulüne uygun olarak mahkemeye müracaat etmesi gerekeceği jandarma bölük kumandanlığından ifade edilmişti. Bu konu için eşraftan bazılarının yaptığı müracaatların kabul edilmemesinden dolayı olayın tahrik edilerek şikâyet edildiği kaymakamlıktan bildirildi.¹⁰¹

Sonuç

Osmanlı Devleti için 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında yaşanan siyasi, askeri ve iktisadi gelişmeler ülkenin taşrasında yaşanan asayiş sorunlarını daha da kronik bir hale getirdi. Özellikle toprak kayıplarına paralel olarak yaşanan göçlerle gelen insanların uyum problemleri birçok sorunu da beraberinde getirdi. Zaten asayişin tam olarak sağlanamadığı yerlerden biri olan Ordu kazasındaki güvenlik sorunlarına bir de iskân edilen Gürcülerin yol açtığı sorunlar eklendi. Göçmenlerin iskânı, bir yandan kazanın asayişini olumsuz etkilerken diğer yandan da devletin merkezileşmeye ve taşrada kontrolü sağlamaya çalıştığı bir dönemde olumsuz sonuçlar doğurdu. Zira yerel eşraftan olmayıp kazada kaymakamlık yapan ve muhacir göçünü bölgedeki nüfuzunu artırmak için büyük bir fırsat gören Çürüksulu Ali Paşa, muhacir Gürcüleri himayesine aldı. Gürcülerin devlet mekanizmasının kontrolünden uzak yaşamaya alışkın ve silahşor bir millet olmalarından da istifade eden Ali Paşa, bunların bir kısmını adeta kendi silahlı gücü gibi gördü. Paşa'nın muhacirlerle olan bu münasebeti, onların asayiş bozan birtakım faaliyetlerini de görmezden gelmesine sebep oldu.

Osmanlı Devleti'nin hemen her yerinde yaygın olarak görülen eşkıyalık olayları, Ordu kazasında da halkın can ve mal güvenliğini tehdit eden başlıca suç türüydü. Yukarıda sıralanan örneklerden de anlaşılacağı üzere bu suça karışanların önemli bir kısmını bölgeye iskân edilen Gürcüler oluşturmaktaydı. Bu durum yerli ahali ile muhacirler arasında uzun sürecek anlaşmazlıkları tetiklediği gibi muhacirlerin yerli ahali ile kaynaşmasının da önüne geçen faktörlerden biri oldu.

¹⁰⁰ BOA., DH.H., 68/11. 12 Kanun-ı sani 1328/25 Ocak 1913.

¹⁰¹ BOA., DH.H., 68/11. 11 Şubat 1328/24 Şubat 1913.

Ordu kazasında eşkıyalıkla birlikte sıklıkla işlenen suçlar arasında cinayet, gasp, hırsızlık, dağa kadın kaldırma, hayvan hırsızlığı ve haneye tecavüz vardı. İnsanların can, mal ve namus güvenliklerini önemli ölçüde tehdit eden söz konusu suçların engellenemeyişinde başı çeken faktör güvelik güçlerinin sayıca ve mesleki liyakat açısından yetersizliği gelmekteydi. Hatta kendilerinden asayiş temin etmesi beklenen kolluk kuvvetlerinin bazıları dahi gerçekleştirdikleri kanun dışı eylemlerle bizzat asayişsizliğin kaynağı olabilmekteydi.

Kaynakça

1. Arşiv Belgeleri-Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Bab-ı Âlî Evrak Odası Evrakı (BEO): 2163/162204, 3094/231991, 3108/233041, 3161/237066, 342/25639.

Dabilye Nezâreti Emniyet-i Umumiye İkinci Şube (DH.EUM.2.Şb.): 17/5.

Dabilye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemi Evrakı (DH.EUM.AYŞ.): 18/94.

Dabilye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Emniyet Şubesi Evrakı (DH.EUM.EMN.): 30/59.

Dabilye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Kalemi Umumi (DH.EUM.KLU.): 7/27.

Dabilye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Muhaberat ve Tensikat Müdüriyeti Evrakı (DH.EUM.MTK.): 48/21.

Dabilye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Evrak Odası Kalemi Evrakı (DH.EUM.VRK.): 11/71-A.

Dabilye Nezâreti Hukuk Evrakı (DH.H.): 41/6, 42/8, 68/11.

Dabilye Nezâreti Mektubî Kalemi (DH.MKT.): 1170/78, 1393/41, 1496/73, 1546/33, 1648/123, 1682/97, 1777/88, 2067/96, 2668/84, 2672/60, 2702/19, 2707/7, 2736/31, 2838/72, 2882/24.

Dabilye Nezâreti Muhaberât-ı Umumiye İdaresi Evrakı (DH.MUİ.): 18-1/34.

Dabilye Nezâreti Tesrî-i Muamelât (DH.TMİK.M.): 248/62.

Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.): 124/15.

Şûrâ-yı Devlet Evrakı (ŞD.): 1862/10, 1862/12, 1862/17.

Yıldız Perakende Evrakı Askerî Maruzât (Y.PRK.ASK.): 20/58.

2.Meclis-i Mebusan Zabıt Cerideleri

MMZC., C. 6, Devre: I, İçtima Senesi: I, İnikad: 137, 5 Ağustos 1325/18 Ağustos 1909.

3. Araştırma ve İnceleme Eserler

AKTAŞ, Esat, *Erzurum ve Trabzon Vilayetlerinde Salgın Hastalıklar (1838-1914)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2015.

- ASLAN, Taner, "II. Meşrutiyet Dönemi Genel Af Uygulamaları", *Gazî Akademik Bakış Dergisi*, C. III, S. 5, Kış 2009, s. 41-60.
- BRAUDEL, Fernand, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, C. I, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitapevi Yay., Ankara 1992.
- ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Dönemi'nde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, TTK. Yayınları, Ankara 1991.
- DAĞLAR MACAR, Oya, *Balkan Savaşları'nda Salgın Hastalıklar ve Sağlık Hizmetleri*, Libra Yayınları, İstanbul 2009.
- DEMİR, Alpaslan-Esat Aktaş, "Gümüşhane Sancağı'nda Doğal Afetler (1888-1910)", *OTAM*, S. 24, Ankara 2010, s. 21-53.
- EKİNCİ, İlhan, "19. Yüzyılda Ordu Kazasında Ermeni Nüfusu ve Göçler", *Yeni Türkiye*, S. 60, Ermeni Meselesi Özel Sayısı I, Eylül-Aralık 2014, s. 1-22.
- ENGELHARDT, Edouard-Philippe, *Türkiye'de Çağdaşlaşma Hareketleri-Tanzimat*, Örgün Yayınevi, İstanbul 2010.
- ERLER, Mehmet Yavuz, *Osmanlı Devleti'nde Kuraklık ve Kıtık Olayları (1800-1880)*, Libra Yayınları, İstanbul 2010.
- HOBSBAWM, Eric J., *Sosyal İyancılar*, Çev. Necati Doğru, İstanbul 1995.
- Hüseyin Kâzım Kadri, *Meşrutiyetten Cumhuriyete Hatıralarım*, Haz. İsmail Kara, Dergah Yayınları, İstanbul 2000.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi, Islahat Fermanı Devri (1861-1876)*, C. VII, TTK. Yayınları, Ankara 2003.
- KÖKSAL, Ahmet, *Giritli Sırrı Paşa (1844-1895)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2013.
- KÖKSAL, Ülkü, "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Akçaabat'ta Muhacir İskânları Sırasında Yaşanan Yerleşim Yeri Problemleri (Yaylacık Merası Örneği)", *Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu*, 26-28 Nisan 2013, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon 2014.
- M. Esad, "Köylülerimiz", *Abenk*, 24 Temmuz 1324/6 Ağustos 1908.
- MARDİN, Şerif, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, Çev. Mümtazer Türköne-Fahri Unan-İrfan Erdoğan, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.
- MCCARTHY, Justin, *Ölüm ve Sürgün-Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı (1821-1922)*, TTK. Yayınları, Ankara 2012.
- Osmanlı İmparatorluğu'nda Afetler*, Ed. Elizabeth Zachariadou, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001.
- ÖZBEK, Nadir, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İç Güvenlik, Siyaset ve Devlet", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 16, (Güz 2004), s. 59-95
- ÖZCAN, Besim, *Bursa Afetleri (1326-1900)*, Aktif Yayınları, Erzurum 2002.

- ÖZDEMİR, Hikmet, *Salgın Hastalıklardan Ölümler 1914-1918*, TTK. Yayınları, Ankara 2010.
- ÖZDİŞ, Hamdi, *Taşrada İktidar Mücadelesi: II. Abdülhamid Döneminde Trabzon Vilayeti'nde Eşraf, Siyaset ve Devlet (1876-1909)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008.
- ÖZEL, Oktay, "Çürüksulu Ali Paşa ve Ailesi Üzerine Biyografik Notlar", *Kebikeç*, S. 16, 2003, s. 95-144.
- ÖZEL, Oktay, "Muhacirler, Yerliler ve Gayrimüslimler, Osmanlı'nın Son Devrinde Orta Karadeniz'de Toplumsal Uyumun Sınırları Üzerine Bazı Gözlemler", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, S. 5, Bahar 2007, s. 93-112.
- PANZAC, Daniel, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba 1700-1850*, Çev. Serap Yılmaz, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011.
- SARIYILDIZ, Gülden, *Karantina Teşkilatının Kuruluşu ve Faaliyetleri (1838-1876)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1986.
- SATILMIŞ, Selahattin, *Aydın Vilayetinde Doğal Afetler (1850-1900)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2012.
- SAYDAM, Abdullah, "Tanzimat Devri Reformları", *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, 782-804.
- SAYDAM, Abdullah, *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*, TTK. Yayınları, Ankara 1997.
- Şinasi, "*Köylülerin En büyük Derdi*", *Ahenk*, 10 Haziran 1328/23 Haziran 1912.
- Trabzon Vilayeti Salnamesi 1892*, C. 14, Haz. Kudret Emiroğlu, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara 2005.
- Trabzon Vilayeti Salnamesi 1900*, C. 18, Haz. Kudret Emiroğlu, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara 2008.
- Trabzon Vilayeti Salnamesi 1901*, C. 19, Haz. Kudret Emiroğlu, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara 2008.
- Trabzon Vilayeti Salnamesi 1903*, C. 21, Haz. Kudret Emiroğlu, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara 2008.
- Trabzon Vilayeti Salnamesi 1904*, C. 22, Haz. Kudret Emiroğlu, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara 2009.
- TURHAN SARIKÖSE, Selma, *XIX. Yüzyılda Çukurova'da Doğal Afetler ve Salgın Hastalıklar*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2013.
- YAŞAR, Hakan, *II. Meşrutiyet'in İlanından Yunan İşgaline Batı Anadolu'da Eşkıyalık (1908-1919)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2015.
- Yurt Ansiklopedisi*, C. 9, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1983, s. 6249.
- YÜKSEL, Ayhan, *Doğu Karadeniz Araştırmaları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013.